

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет цифрових освітніх та соціальних технологій
Кафедра соціогуманітарних технологій

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»

ДЕТЕРМІНАНТИ ОСОБИСТІСНОЇ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

спеціальність 053 «Психологія»

освітньо-професійна програма Психологія

Виконав: здобувач вищої освіти

Групи ПС-42

Ковальчук Анастасія Миколаївна

_____ (підпис)

Керівник: PhD, старший викладач

Моклиця Ганна Володимирівна

_____ (підпис)

Кваліфікаційну роботу

допущено до захисту

«___» _____ 2026 р.

Гарант освітньо -професійної програми:

к. психол. н., доцент

Савчук Надія Антонівна

(підпис)

Луцьк – 2026 року

АНОТАЦІЯ

Ковальчук А.М.. Детермінанти особистісної готовності майбутнього психолога. Рукопис.

Кваліфікаційна робота бакалавра ОП «Психологія» спеціальності 053 «Психологія». Луцький національний технічний університет. Луцьк 2026 .

У дипломній роботі розглянуто проблему розуміння та формування особистісної готовності майбутнього психолога до професійної діяльності. Розкрито сутність поняття особистісної готовності та визначено її структурні компоненти. Здійснено теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми формування професійної готовності психологів, а також проаналізовано основні психологічні чинники, що впливають на її генезис. Проведено емпіричне дослідження, що включає аналіз професійного досвіду практикуючих психологів, а також опитування фахівців. У процесі дослідження також враховано особистий досвід набуття навичок психологічного консультування та взаємодії з клієнтами. Отримані результати дали змогу визначити ключові детермінанти особистісної готовності майбутніх спеціалістів, серед яких провідне місце займають мотиваційні, емоційно-вольові та рефлексивні характеристики особистості. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання в освітньому процесі підготовки майбутніх психологів, розвитку професійної готовності фахівців та професійної орієнтації майбутніх студентів.

Ключові слова: особистісна готовність, психолог, детермінанти, професійна готовність, мотивація, емоційно-вольова сфера, рефлексія, психологічні чинники, професійне становлення, психологічне консультування.

ANNOTATION

Kovalchuk A.M. Determinants of Personal Readiness of a Future Psychologist. Manuscript.

Bachelor's qualification thesis, Educational Program 053 Psychology, specialty Psychology. Lutsk National Technical University. Lutsk, 2026.

This thesis addresses the problem of understanding and developing the personal readiness of future psychologists for professional activity. The study clarifies the essence of the concept of personal readiness and identifies its structural components. A theoretical analysis of scientific approaches to the issue of psychologists' professional readiness formation has been carried out, and the main psychological factors influencing its genesis have been examined. An empirical study was conducted, which included an analysis of the professional experience of practicing psychologists, as well as a survey of specialists in the field. The study also takes into account personal experience in acquiring skills in psychological counseling and client interaction. The obtained results made it possible to identify the key determinants of personal readiness among future specialists, among which motivational, emotional-volitional, and reflexive personality characteristics play a leading role. The practical significance of the results lies in their potential application in the educational process of training future psychologists, in the development of professionals' readiness, and in the career guidance of prospective students.

Keywords: personal readiness, psychologist, determinants, professional readiness, motivation, emotional-volitional sphere, reflexivity, psychological factors, professional development, psychological counseling.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБИСТІСНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА.....	8
1.1. Теоретичні підходи до розуміння особистісної готовності психологів.....	8
1.2. Структурно-компонентний аналіз особистісної готовності майбутнього психолога.....	11
1.3. Психологічні та соціально-професійні детермінанти формування особистісної готовності майбутніх психологів.....	16
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ГОТОВНОСТІ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ.....	23
2.1. Організація і методи дослідження.....	23
2.2. Аналіз рівня сформованості компонентів особистісної готовності у студентів психологів.....	26
2.3. Рекомендації розвитку особистісної готовності у процесі підготовки психологів.....	34
ВИСНОВКИ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41
ДОДАТКИ.....	44

ВСТУП

Актуальність теми: Сучасна парадигма технологічного розвитку зумовлює зростання рівня вимог до кваліфікації кадрів та посилення конкуренції на ринку праці. Зазначенні тенденції безпосередньо поширюються і на галузь психології, актуальність якої набула безпрецедентних масштабів в умовах воєнного стану. Попри суспільний попит на кваліфіковану психологічну допомогу та збільшення кількості фахових кадрів, аналіз ринку праці показує суттєвий розрив між кількістю випускників закладів вищої освіти та практикуючими фахівцями психологічного спрямування. Ключовою проблемою залишається невідповідність компетенцій, оскільки близько 70% роботодавців констатують дефіцит практичної та психологічної готовності кандидатів. Здебільшого така тенденція зумовлена недостатнім рівнем професійної стійкості випускників, а також неповним усвідомленням міри відповідальності та суспільної значущості обраної професії. Адже недостатній рівень професійної та особистісної сформованості може напряму впливати, як на процес надання фахової допомоги, так і на функціональний стан самого спеціаліста. Це явище видається цілком обґрунтованим, оскільки складність оволодіння фаху психолога передбачає не лише теоретичну підготовку, а і високий рівень стресостійкості, та здатності зберігати працездатність в умовах психоемоційного навантаження.

Дана проблематика репрезентована у багатьох наукових доробках зарубіжних та вітчизняних науковців. Зокрема, такі вчені як З. Фрейд, В. Панок, Т. Яценко, О. Піркова, Н. Сердюк розглядали фундаментальні та прикладні аспекти формування особистості психолога, як фахівця, та рівень їхньої професійної придатності. Особливу увагу детермінантам професійної готовності та аналізу особистісних якостей фахівця, приділяли: С. Максименко, Н. Чепелева, І. Булах, К. Роджерс, О. Антонова-Турченко, С. Діхтяренко, Г. Варіна, А. Лазурук та Л. Уманець у своїх дослідженнях.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень зазначених авторів, проблематика детермінації особистісної готовності майбутніх спеціалістів психологічного супроводу, залишається не розкритою в умовах сьогодення. Сучасні суспільні виклики цифровізації, воєнного стану країни та загального психофізичного напруження населення, вимагають поглибленого дослідження даної проблеми. Це і зумовило вибір теми нашої роботи.

Мета: виявити та дослідити динаміку та особливості прояву психологічних та соціальних детермінантів особистісної готовності випускників, психологічного фаху до професійної діяльності.

Завдання:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз наукових підходів вивчення проблематики професійного становлення та особистісної готовності майбутніх психологів.

2. Проаналізувати особливості фахової підготовки студентів-психологів у сучасних соціокультурних умовах.

3. Розкрити сутність структури основних детермінантів професійної готовності майбутніх психологів, а також їх взаємозв'язок з особливостями особистості фахівця.

4. Провести емпіричне дослідження детермінантів особистісної готовності майбутніх фахівців, до практичної діяльності.

5. Розробити практичні рекомендації для підвищення особистісної готовності випускників психологічного фаху до професійної діяльності.

Об'єкт дослідження: процес становлення та формування психологічної та соціальної готовності майбутніх психологів до практичної діяльності.

Предмет дослідження: сукупність особистісних детермінантів випускника психолога, що визначають рівень його розвитку готовності до фахової діяльності.

Методи дослідження:

Теоретичні: аналіз наукової літератури та фахових цифрових контентів, систематизація теоретичних підходів, порівняння підходів вивчення обраної теми, синтез та узагальнення теоретичних поглядів на обрану тему.

Емпіричні: анкетування, бесіда, метод експертних оцінок та аналіз практичної діяльності, включене спостереження, опитувальники особистості.

Математично-статистичні: кількісна та якісна обробка результатів дослідження.

Інформаційна база дослідження: законодавчі та нормативно-правові акти України у сфері освіти та надання психологічної допомоги, фундаментальні наукові праці фахових та зарубіжних вчених, матеріали фахових періодичних видань, результати проведеного емпіричного дослідження.

Під час виконання кваліфікаційної роботи бакалавра було використано інструменти штучного інтелекту для редагування та форматування тексту виключно, як допоміжний засіб для пошуку ідей, уточнення формулювань та опрацювання літератури. Усі твердження, висновки та результати дослідження належать автору та ґрунтуються на власному аналізі, а отримані результати від ШІ були перевірені на достовірність та відповідність академічній доброчесності.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБИСТІСНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

1.1. Теоретичні підходи до розуміння особистісної готовності психологів

У сучасній освітній парадигмі простежується посилення уваги не лише до професійних знань та умінь обраного фаху, а і на індивідуально-психологічних якостях студента [7; 9; 18]. Така тенденція зміщення пріоритетів підкреслює цінність особистості здобувача та підштовхує освітні постулати до її розгляду у контексті формувального чинника в процесі пізнавальної діяльності. Це зумовлено впливом особистісних характеристик на поведінкові прояви та творчо-когнітивні здібності студента, що так чи інакше впливатимуть на його професійну діяльність. Також ефективність застосування професійної компетентності, безпосередньо корелює з рівнем внутрішньої зрілості та всебічно цілісної розвиненості особистості майбутнього спеціаліста. Для представників гуманітарних професій в контексті людина - людина, зокрема психологів, власна особистість виступає у вигляді основного «інструмента», тобто фундаментальним фактором впливу на психоемоційний стан клієнта [1; 9; 12].

Така значущість індивідуально-особистісної складової сприяла появі численних наукових концепцій розгляду професійної підготовки та її детермінацій. Так, одним із перших хто акцентував увагу на особистості фахівця, як на основному інструменті професійної діяльності, був Зігмунд Фрейд [11; 19]. У межах психоаналітичного підходу дослідник наголошував на необхідності проходження майбутнім спеціалістом власного аналізу усвідомлення особистісних внутрішніх конфліктів та розвитку рефлексії, як умови професійної придатності. Оскільки неусвідомлені переживання можуть напяму впливати на професійну взаємодію з клієнтом через механізм контрпереносу, Міжнародна психоаналітична асоціація заснована Фрейдом, впровадила обов'язковий дидактичний аналіз та супервізію для

психоаналітиків. Згодом цей стандарт укорінився та поширився на психологів будь якого підходу, але так і не набув законодавчого рівня в Україні. Але навіть без законодавчого підґрунтя майже кожен психолог слідує даному стандарту, для покращення процесу професійної співпраці з клієнтами.

Важливість ефективної міжособистісної взаємодії, емпатії та самоприйняття підкреслював і Карл Роджерс [6; 7]. У своїх дослідженнях він вказував на важливість розвитку емпатії, конгруентності, автентичності та безумовного позитивного прийняття клієнта, як основні елементи психотерапевтичного процесу. Вчений наголошував, що фундаментальними якостями професійного розвитку психолога виступають його рефлексивні навички та готовність до емпатійного глибокого розуміння внутрішнього світу особистості суб'єкта. Саме тому дослідник підкреслював важливість рівня особистісної зрілості фахівця, та вважав її головним чинником ефективності психологічної допомоги.

Думку зарубіжних науковців про важливість самопізнання та самосвідомості розділяють і вітчизняні вчені. Наприклад, Сергій Максименко розглядав фахову підготовку майбутніх психологів, як процес цілісного розвитку особистості у межах якого відбувається формування системи професійно важливих якостей та професійної спрямованості [11; 22]. До таких якостей український вчений відносив здатність до рефлексії, емоційної саморегуляції, саморозвиток та мотивацію до професійної діяльності. Він підкреслював важливість не лише когнітивного розвитку студента, але й формування його особистісної зрілості та професійної самосвідомості у процесі фахової кваліфікації.

В. Панок у своїх працях розглядав професійну підготовку майбутніх психологів, крізь призму формування фахової компетентності та практичної готовності до надання психологічної допомоги [18; 20]. Він акцентував увагу на важливості поєднання теоретичної та практичної підготовки, розвитку професійної відповідальності та етики, а також здатності до професійного самовдосконалення. На думку науковця професійна готовність психолога є

результатом ефективного поєднання навчальної, практичної та особистісно-розвивальної складових фахової освіти та формується у процесі активного практичного застосування професійних знань.

Суттєве значення у дослідженні особистісної готовності майбутніх психологів та їх детермінантів мають праці Т. Яценко [24]. Дослідниця наголошувала, що фахова підготовка майбутніх спеціалістів повинна включати процес особистісної психокорекції, спрямований на усвідомлення психологічних захистів, внутрішніх конфліктів та патернів поведінки. Саме здатність до самопізнання та особистісна зрілість, виступають важливими детермінантами професійної готовності спеціаліста, у її наукових працях.

Науковиця Н. Дідик розглядає особистісну готовність майбутніх психологів через модель професійно значущих характеристик особистісної зрілості спеціалістів [22]. До цих якостей вона відносить самоактуалізацію, рефлексивність, саморегуляцію відповідальності, емоційну стійкість та здатність до особистісного зростання. Також науковиця підкреслює важливість активних соціально-психологічних методів навчання у розвитку професійної та особистісної зрілості студентів-психологів, у контексті їх професійного становлення.

У дослідженнях В. Зубко готовність психологів виступає багатокомпонентним утворенням, що включає когнітивно-пізнавальний, мотиваційно-аксіологічний, операційно-технологічний та особистісно-рефлексивний компоненти [5; 7]. Науковиця акцентує увагу на здатність студентів до адаптації та професійної гнучкості, а також самореалізації та рефлексії в умовах мінливого професійного середовища. На думку фахівчині саме професійна гнучкість виступає основним детермінантом сформованості особистісної готовності спеціалістів до ефективно-практичної діяльності.

У своїх наукових працях В. Галушак визначає особистісну готовність психологів, як органічну умову успішного навчального процесу та професійно-особистісного становлення [1; 5]. Вона наголошує, що професійна

сформованість значною мірою залежить від професійних цінностей, мотивів та інтересів, а також здатності до саморефлексії. Авторка виділяє такі компоненти структури особистісної готовності, як: мотиваційний, орієнтаційний, емоційно-вольовий, оцінно-рефлексивний та особистісно-операційний. На думку дослідниці особливу роль у формуванні особистісної готовності майбутніх психологів, відіграють ціннісні орієнтації особистості та рівень професійної самосвідомості.

Проблема професійної підготовки майбутніх психологів висвітлюється і у працях О. Танасійчук [5; 9]. Дослідниця наголошувала, що професійна підготовка не може обмежуватись лише засвоєнням теоретичних знань і практичних умінь, але й повинна зосереджуватись на розвитку особистісного потенціалу фахівця. Вона зазначає, що основними детермінантами професійно-особистісної готовності спеціалістів є адекватна самооцінка, професійна мотивація, готовність до саморозвитку та сформованість професійного образу «Я». Саме адекватна самооцінка та сформованість реалістичного бачення власних професійних умінь виступають фундаментальною основою професійної готовності, у її наукових працях.

Отже теоретичний аналіз наукових підходів, до проблематики особистісної готовності майбутніх психологів та їх детермінантів, засвідчив важливість особистісно-орієнтованих характеристик спеціаліста. У працях зарубіжних та вітчизняних науковців особистість психолога розглядається як основний інструмент і водночас детермінант їхньої професійної підготовки до успішного здійснення практичної діяльності. Це зумовлює необхідність більш детального аналізу її структурних компонентів та особливостей формування у процесі професійної підготовки спеціалістів.

1.2. Структурно-компонентний аналіз особистісної готовності майбутнього психолога

У сучасній психологічній науці особистісна готовність майбутнього психолога в контексті його професійної підготовки розглядається, як складне

інтегративне багатокomпонентне утворення. Його структура включає систему професійно важливих особистісних якостей, мотиваційних установок, когнітивних знань та умінь, а також емоційно-вольових та рефлексивних характеристик особистості. Аналіз наукових підходів свідчить про відсутність єдино правильного погляду щодо структури професійно-особистісної готовності фахівця, однак більшість науковців виокремлюють чимало взаємопов'язаних компонентів. Здебільшого до складових структури готовності відносять мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий рефлексивний, операційно-комунікативний та особистісний аспекти.

Так базовим елементом структури особистісної готовності майбутнього фахівця, що визначає спрямованість особистості на професійно-практичну діяльність та рівень її включеності, є мотиваційний компонент. У загальнонауковому розумінні він відображає систему внутрішніх спонукань в яку входять ціннісні орієнтації, професійні інтереси та смислові установки, які забезпечують добровільно-усвідомлений вибір професії та активну професіоналізацію. У сучасній парадигмі психологічних досліджень мотиваційний компонент висвітлюється як системоутворювальний чинник професійного становлення особистості фахівця, що об'єднує гуманістичні цінності та орієнтацію на професійне самовдосконалення. В такому контексті провідне значення належить внутрішній мотивації, яка забезпечує стійкість професійного вибору та визначає динаміку у навчально-професійній діяльності майбутнього спеціаліста.

Зокрема О. Сафіна, С. Діхтяренко та ін. вважали, що результативність здійснення трудової діяльності значною мірою залежить від рівня професійно-особистісної мотивації [1]. На їхню думку сформована мотиваційна готовність майбутнього психолога підвищує вірогідність успіху професійного становлення та конкурентоспроможність спеціаліста. Вони розглядали мотиваційну сферу, як основний чинник ефективності професійного зростання майбутнього психолога.

Мотиваційна основа особистісної готовності певною мірою залежить від

емоційно-вольових здібностей суб'єкта, що робить ці компоненти взаємопов'язаними. Емоційно-вольовий компонент посідає важливе місце в системі формування професійної готовності, оскільки діяльність психолога безпосередньо пов'язана з міжособистісною взаємодією та інтенсивним емоційним навантаженням. Він охоплює сукупність емоційних та вольових характеристик особистості, які забезпечують здатність майбутнього спеціаліста до емоційної стійкості, саморегуляції та підтримання професійної стабільності. У структурі даного компонента ключовими, для психолога, є емпатійність, емоційна витривалість, стресостійкість, відповідальність, самоконтроль та витримка, а також здатність до вольового регулювання поведінки. Саме тому сформованість емоційно-вольової сфери є необхідним чинником у контексті професійно-особистісної готовності майбутнього фахівця.

Так І. Булах у своїх дослідженнях підкреслювала значення емоційної культури, саморегуляції та особистісної зрілості. Вона наголошувала, що професія психолога по своїй природі потребує високого рівня емоційної компетентності та емпатії безпосередньо у контексті професійного становлення. Така думка не дивна, адже професія психологічного спрямування передбачає постійний емоційний контакт з людьми та чималої витримки і самоконтролю. Тому недостатній рівень розвитку емоційно-вольової сфери, може негативно вплинути на професійну діяльність психолога, безпосередньо ускладнюючи процес взаємодії з клієнтом та спричиняти емоційне професійне виснаження.

З огляду на специфіку практичної діяльності психолога, фундаментальне значення у структурі особистісної готовності займає операційно-комунікативний компонент, що напряду впливає на ефективну міжособистісну взаємодію. Сформованість даного компонента обумовлює здатність майбутнього спеціаліста встановлювати психологічний контакт, здійснювати конструктивну взаємодію з клієнтом та реалізовувати професійні завдання. У контексті професійно-особистісної готовності, операційно-комунікативний компонент розглядається, як система професійних знань, умінь та навичок, а також комунікативних здібностей необхідних для

здійснення ефективної практичної діяльності. До структури даного аспекта відносять навички професійного спілкування; здатність до активного слухання; уміння аналізувати поведінку клієнта; встановлювати довірливі міжособистісні взаємини та використовувати психологічні методи у процесі практичної взаємодії.

На думку Н. Сердюк атракційність, як здатність психолога входити у довіру до клієнтів та викликати їх симпатію, відіграє визначальну роль у контексті постійної міжособистісної взаємодії [1]. Саме емпатія та здатність до ефективного професійного спілкування з клієнтом є необхідними фундаментальними навичками для професійного становлення.

Водночас ефективна міжособистісна взаємодія залежить не тільки від емпатійності спеціаліста, але й від здатності до усвідомлення власних емоційних реакцій, поведінкових звичок та особливостей особистості. У зв'язку з цим не дивно, що рефлексивний компонент є засадничим елементом у структурі особистісної готовності. У професійній діяльності психолога рефлексія виступає необхідною умовою ефективності практики, оскільки забезпечує здатність фахівця до усвідомлення, аналізу та переосмислення власного професійного досвіду. Саме рефлексія дозволяє спеціалісту адекватно оцінювати свої дії та їх вплив на клієнта у контексті психотерапевтичної роботи.

Загальнонаукове розуміння рефлексивного компонента включає інтегровану систему процесів самоаналізу, самопізнання та самоконтролю, які зумовлюють усвідомлення відповідальності та призначення спеціаліста у процесі професійної діяльності. Цей компонент включає здатність до аналізу власних думок, емоцій, почуттів, дій та мотивів, а також їх відповідність вимогам надання психологічної допомоги. Ключовими компонентами структури рефлексивного аспекта є самосвідомість, критичне мислення та здатність до саморегуляції. Тому сформованість рефлексивного компонента є необхідною умовою ефективної професійної підготовки, що сприяє динаміці професійного самовдосконалення.

Водночас рефлексивність особистості майбутнього психолога потребує

достатній рівень сформованості когнітивної сфери, оскільки здатність до аутопсихологічного аналізу ґрунтується на системі професійних знань і сформованому психологічному мисленні. Когнітивний компонент займає місце концептуального осердя в системі професійно-особистісної готовності психологів, адже практична діяльність фахівця неможлива без професійних знань, психологічного мислення та розуміння специфіки майбутньої професійної діяльності.

Рівень розвитку даної сфери визначає здатність фахівця аналізувати психологічні явища; інтерпретувати поведінку особистості та застосовувати теоретичні знання у процесі практичної діяльності. До структури когнітивного компонента належать теоретичні знання з психології, здатність до професійного аналізу та критичного осмислення інформації, а також розуміння закономірностей психічного розвитку особистості. Важливе місце у структурі даного компонента посідає професійне психологічне мислення, яке дозволяє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між психічними явищами та здійснювати професійну інтерпретацію емоційних реакцій і поведінки. Сформованість когнітивної сфери передбачає безпосередню здатність до інтеграції теоретичних знань із практичним досвідом, що є невід'ємною умовою ефективної професійної діяльності спеціаліста.

Однак успішність професійної діяльності психолога визначається не лише рівнем академічної обізнаності та наявністю професійно важливих характеристик, але й певною мірою залежить від особистісних особливостей фахівця. У цьому контексті важливе значення набуває особистісний компонент професійно-особистісної готовності майбутніх психологів. Особистісний компонент виступає інтегративною основою професійного становлення фахівця та значною мірою визначає рівень сформованості інших компонентів структури готовності.

У психологічних дослідженнях цей компонент розглядається, як система професійно значущих якостей, ціннісних орієнтацій та індивідуально-психологічних особливостей особистості фахівця, що впливають

на ефективність практичної діяльності. До структури особистісного аспекту відносять гуманістичну спрямованість, емпатійність, толерантність, відповідальність, емоційну зрілість, здатність до рефлексії та самовдосконалення.

Оскільки цей компонент має безпосередній вплив на формування інших компонентів системи професійної готовності, його можна віднести до сполучної ланки цієї системи, що забезпечує її цілісність. Так рівень особистісного розвитку визначає стійкість професійної мотивації, ефективність міжособистісної взаємодії, здатність до рефлексії та динаміку у процесі практичної діяльності. Саме тому професійне становлення включає не лише формування професійних знань і умінь, але й всебічний гармонійний розвиток особистості.

Отже особистісна готовність майбутнього психолога є складним багатокомпонентним утворенням, що охоплює мотиваційний, оперативно-комунікаційний, емоційно-вольовий, рефлексивний, когнітивний та особистісний компоненти. Кожен з компонентів виконує важливу роль у процесі професійного становлення та знаходиться у стані синергії з іншими структурними елементами готовності. Саме гармонійне поєднання всіх компонентів зумовлює результативність професійної діяльності майбутнього спеціаліста.

1.3. Психологічні та соціально-професійні детермінанти формування особистісної готовності майбутніх психологів

Незважаючи на те, що рівень розвитку структурних компонентів істотно впливає на успіх професійної діяльності психологів, є низка чинників які значною мірою можуть вплинути на процес формування психологічної готовності. Особистісна готовність, по своїй природі, не є статичним утворенням, а скоріше динамічним, системним процесом, що формується під впливом зовнішніх і внутрішніх умов. Це обґрунтовує посилену увагу до визначення внутрішніх та зовнішніх детермінантів формування особистісної

готовності психологів, у сучасних психологічних дослідженнях.

Психологічна наука розглядає детермінанти як чинники, причини або умови, що визначають розвиток та формування особистості фахівця та його професійно важливих якостей. У контексті професійно-особистісної готовності майбутніх спеціалістів детермінанти поділяють на два основні види, а саме психологічні та соціально-професійні.

Психологічні детермінанти впливають на внутрішню готовність особистості до психологічної практики, а також визначає які саме внутрішні сили та чинники забезпечують ефективність та екологічність професійної діяльності. Цей вид у дослідженнях окремих авторів має чітку структуру та виражений суб'єктно-орієнтований характер, тобто індивідуалізовану форму приналежності певних характеристик розвитку структурних компонентів. До функціональних блоків структури здебільшого відносять ціннісно-мотиваційний, когнітивно-рефлексивний, емоційно-регулятивний та комунікативний компоненти психологічних детермінантів професійного становлення.

Так, ціннісно-мотиваційний компонент розглядається як внутрішня основа професійного розвитку, що визначає спрямованість особистості та її ставлення до професійної діяльності. Цей компонент охоплює систему професійних мотивів, установок, цінностей, інтересів та потреб особистості психолога, які визначають його спрямованість. Важливе значення у структурі даного компонента набувають ціннісні орієнтації особистості фахівця, зокрема гуманізм, альтруїзм, толерантність, конфіденційність, відповідальність, автентичність та конгруентність. Саме розвиток професійної значущих ціннісних орієнтацій впливає на гуманістичну спрямованість фахівця, його емпатію та усвідомлення соціальної відповідальності професії.

Не менш важливим є і розвиток мотиваційної складової цього компонента, адже саме професійна мотивація сприяє розвитку професійної компетентності та формуванню професійних якостей спеціаліста. Розвиток професійної мотивації виступає рушійною силою кар'єрного становлення

психолога, що визначає якість його роботи та швидкість професійного зростання. Передусім сформованість цієї сфери впливає на самовдосконалення, усвідомлення відповідальності та значущості професії, а також швидкість успішності професійного зростання фахівця. Таким чином сформованість ціннісно-мотиваційного компонента визначає ефективність професійного становлення і зростання, що робить його провідним детермінантом особистісної готовності майбутнього психолога.

Професійна мотивація та система професійно значущих цінностей значною мірою залежать від емоційного стану і вольових здатностей особистості психолога. В такому контексті емоційно-вольовий компонент виступає важливим детермінантом особистісної готовності та безпосередньо знаходиться у тісному взаємозв'язку з ціннісно-мотиваційним компонентом. Така тісна взаємодія цілком очікувана, адже емоційно-вольовий компонент забезпечує здатність фахівця до саморегуляції та збереження професійної ефективності у складних ситуаціях.

Цей компонент відіграє роль «емоційно-енергетичного регулятора» та має такі складові як: емоційна стійкість, самоконтроль, емоційна врівноваженість, емоційна гнучкість та здатність до вольового контролю поведінки. Першочергове значення у структурі даного компонента набуває емоційна сфера, адже саме вона напряму впливає на міжособистісну взаємодію з клієнтом. Вона включає такі якості, як емоційний інтелект, емпатія, емоційна стійкість, емпатійне слухання та конгруентність. Кожна з цих якостей, а саме рівень їх сформованості та розвитку, напряму впливають на процес професійної взаємодії, а також стан самого спеціаліста, що може призвести як до позитивного так і негативного розвитку професійної діяльності.

Тим не менш емоційна регуляція значною мірою залежить від розвитку вольової сфери, що сприяє професійній активності особистості фахівця. До вольових якостей даного компонента відносяться цілеспрямованість, самодисципліна, відповідальність, саморегуляція, наполегливість та витримка. Саме ці якості зумовлює залежність емоційної сфери від вольових здатностей,

та підтримують ефективність професійної комунікації, розвиток рефлексивності та саморегуляції. Тому недостатній рівень сформованості емоційно-вольового компонента, може негативно позначатися на професійній діяльності психолога, ускладнювати процес професійної взаємодії і спричиняти емоційне виснаження, що робить цей компонент важливим детермінантом професійно-особистісної готовності фахівця.

Водночас, розвиток емоційної стійкості та саморегуляції тісно взаємопов'язані з комунікативним компонентом, адже саме він сприяє створенню довірливого психологічного простору та визначає успішність професійної комунікації, як і професійної діяльності загалом. Цей компонент охоплює систему комунікативних здібностей, емпатійності, толерантності, та здатності до конструктивного професійного спілкування. Саме цей компонент сприяє розвитку здатності майбутнього психолога встановлювати професійний контакт з клієнтом, підтримувати атмосферу психологічної безпеки та здійснювати ефективну міжособистісну взаємодію, без якої процес психотерапії неможливий.

Оскільки професійна діяльність психолога передбачає взаємодію з людьми, які мають індивідуальні особистісні характеристики та досвід, важливого значення у структурі даного компонента набуває толерантність. У зв'язку з цим майбутній психолог має володіти здатністю до безоціночного прийняття клієнта та дотримуватись етичних принципів обраної професії у процесі професійної діяльності. Також важливим є такі навички як: застосування вербальних та невербальних засобів комунікації; підтримувати конструктивний діалог та попереджати міжособистісні конфлікти з клієнтом. Ці навички об'єднуються в комунікаційну компетентність та передбачають здатність майбутнього фахівця до ефективного здійснення професійної діяльності.

Завершальною ланкою системи психологічних детермінантів особистісної готовності є когнітивно-рефлексивний компонент, що виконує інтегративно-аналітичну функцію. Когнітивно-рефлексивний компонент

усвідомлення, осмислення та обробку професійного досвіду, що може впливати на самовдосконалення навичок комунікації, розвиток професійної мотивації та саморегуляції емоційного стану спеціаліста. Цей компонент забезпечує здатність до критичного мислення, аналіз власних дій і емоцій, інтеграції теоретичних знань із практикою, рефлексивність та здатність до самоаналізу, а також побудови ефективних професійних стратегій.

Важливе значення у структурі даного компонента набуває рефлексія, що дозволяє фахівцю усвідомлювати та коригувати власну діяльність розвиваючи професійну зрілість. Рефлексивність передбачає здатність особистості усвідомлювати професійні помилки і досягнення та аналізувати їх з позиції професійних вимог до практичної діяльності психолога. Когнітивний аспект структури когнітивно-рефлексивного компонента має не менш важливу роль у системі психологічних детермінантів. Адже він включає розвиток професійного мислення, яке характеризується здатністю до аналізу психологічних ситуацій та встановлення причино-наслідкових зв'язків у процесі професійної діяльності. Сформованість професійного мислення забезпечує майбутньому фахівцю здатність до засвоєння інформації та її інтеграції у цілісну систему професійних знань, що є основою ефективною практичною діяльністю.

Резюмуючи вищевикладене варто зазначити, що кожен компонент системи психологічних детермінантів особистісної готовності майбутніх психологів, виконує важливу функцію у процесі професійного становлення, а їх розвиток є взаємозалежним. Збалансованість та розвиток зазначених компонентів забезпечує цілісність особистісної готовності, впливаючи на ефективність професійного розвитку та підготовки фахівця. Водночас формування психологічних детермінантів має індивідуальний характер і певною мірою залежить від особистих особливостей людини, що зумовлює унікальність професійного становлення кожного фахівця.

Разом із тим, формування особистісної готовності зумовлюється внутрішньо психологічними, але й зовнішніми соціально-професійними детермінантами. Зовнішні детермінанти особистісної готовності охоплюють

сукупність екстернальних умов, чинників і впливів професійного та соціального середовища, які опосередковано формують професійні якості психолога та визначають ефективність професійного становлення. Соціально-професійні детермінанти пов'язані з організацією освітнього процесу, професійною практикою та особливостями соціальної взаємодії у професійному середовищі.

Так якість навчального процесу, зміст освітніх програм, методи викладання та та залучення студентів до практичної діяльності значною мірою визначають рівень професійної готовності. Важливим чинником також є характер міжособистісної взаємодії у освітньому середовищі. Спілкування з викладачами, одногрупниками та практикуючими психологами формує професійні установки, впевненість, стиль професійної поведінки та систему професійних цінностей. Позитивний психологічний клімат підтримка з боку викладачів та наявність професійного наставництва сприяють розвитку професійної позиції, мотивації та впевненості, що є потужним ресурсом професійного розвитку. Якщо ж психологічний клімат є несприятливим, то у студентів може знижуватись мотивація до навчання, уповільнюватись формування професійної ідентичності та виникати почуття емоційного виснаження і професійної невизначеності.

Окреме значення у системі соціально-професійних детермінантів особистісної готовності має залучення студента до практичної діяльності, тобто апробація практичних умінь та навичок. У процесі практичної апробації психолог має змогу застосувати теоретичні знання у реальних умовах, розвивати емпатійність, комунікативні навички та здатність до професійної рефлексії. Це формує більш реалістичне уявлення про професію та підвищує рівень впевненості у власних професійних можливостях. Якщо ж навчання переважно орієнтоване на теоретичне засвоєння матеріалу без достатньої кількості практичних знань, у майбутніх психологів може виникнути розрив уявлення реальних професійних навичок, ускладнення адаптації та зниження впевненості у власній професійній компетентності. Це в подальшому може знизити рівень професійної мотивації і знизити ефективність професійної

комунікації, та нашкодити емоційному стану як фахівця так і клієнта.

Отже соціально-професійні детермінанти формування особистісної готовності майбутніх психологів мають амбівалентний характер. З одного боку вони виступають потужним ресурсом професійного становлення та розвитку сприяючи сформованості компетентного, вмотивованого та впевненого фахівця. З іншого боку, за несприятливих умов вони можуть стати чинниками ризику, що ускладнюють процес професійного становлення та знижують рівень професійної готовності до практичної діяльності.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ГОТОВНОСТІ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

2.1. Організація і методи дослідження

Емпіричне дослідження особистісної готовності майбутніх психологів до здійснення практичної професійної діяльності було спрямоване на вивчення рівня розвитку сформованості основних компонентів професійної готовності студентів, що перебувають на завершальному етапі навчання. У дослідженні взяли участь 25 студентів четвертого курсу спеціальності «Психологія» Луцького національного технічного університету. Вибірка була сформована на основі принципу добровільної участі респондентів, що забезпечувало максимальну етичність та конфіденційність, а також підвищувало достовірність отриманих даних. Усі учасники були проінформовані про мету та умови дослідження і надали усну згоду на участь в опитуванні.

Актуальність вибору даної категорії студентів зумовлена необхідністю визначення наявності та розвитку професійно значущих якостей майбутніх фахівців психологічного профілю. Адже саме у період здобуття вищої освіти відбувається становлення професійної ідентичності, формування професійних цінностей та мотивації, а також розвиток базових компетентностей, необхідних для подальшої практичної діяльності. Особистісна готовність розглядається як цілісне багатокомпонентне психологічне утворення, що включає мотиваційні, емоційно-вольові, комунікативні, когнітивні та рефлексивні компоненти, які безпосередньо впливають на ефективність професійного становлення майбутнього фахівця.

На основі даних отриманих у ході емпіричного дослідження було здійснено аналіз рівня сформованості основних компонентів особистісної готовності майбутніх психологів до професійної діяльності. Відповідно до структури дослідження першорядне значення було надане вивченню мотиваційного компонента особистісної готовності, оскільки саме він виступає

основним чинником розвитку динаміки професійного становлення.

Теоретичною основою обраної методики виступає положення про те, що успішність професійної діяльності значною мірою залежить не лише від когнітивних професійних знань та умінь, але й від характеру мотиваційної спрямованості. У контексті професійного розвитку майбутнього спеціаліста мотивація визначає рівень професійної зацікавленості, прагнення до саморозвитку і самореалізації, а також здатність підтримувати динамічне розгортання професійної діяльності. Тому, для досягнення мети дослідження було обрано методику на визначення професійної мотивації К. Замфіра у модифікації А. Реана, оскільки вона спрямована на визначення співвідношення внутрішньої та зовнішньої мотивації майбутніх фахівців [26]. Дана методика дозволяє визначити особливості трьох основних типів професійної мотивації: внутрішньої мотивації, зовнішньої позитивної мотивації та зовнішньої негативної мотивації. Так внутрішня мотивація включає безпосередньо інтерес до обраної професії, задоволення від здійснення професійної діяльності та прагнення до професійної самореалізації і саморозвитку. Зовнішня позитивна мотивація пов'язана з прагненням до соціального визнання та професійного престижу кар'єрного зростання, а також матеріального забезпечення. У свою чергу зовнішня негативна мотивація базується переважно на прагненні уникнути покарань, критики або ж осуду чи інших негативних наслідків професійної діяльності.

У межах процедурного протоколу методики студентам було запропоновано оцінити значущість окремих мотивів професійної діяльності за п'ятибальною шкалою. Це дозволило виявити домінуючі мотиви професійного розвитку респондентів.

Крім того, у процесі дослідження було розроблено, відповідно до теоретично обґрунтованої структури особистісної готовності майбутнього психолога, та проведено авторське анкетування (див. Додаток А). До складу анкети були включені питання закритого та відкритого типу, спрямовані на вивчення мотиваційного, емоційно-вольового, комунікативного, ціннісно

орієнтаційного та рефлексивного компонентів особистісної готовності. Також в межах анкети були зазначені питання, що дозволяли визначити суб'єктивну оцінку студентами власної готовності до професійної діяльності та рівень впевненості у професійному виборі.

Анкета була розроблена на основі аналізу наукових підходів до вивчення професійної готовності особистості, та вивчення положень досліджень у сфері мотивації професійної діяльності (К. Замфір), розвитку рефлексивності (О. Карпов), емоційного інтелекту (Н. Холл), та професійної готовності (Л. Кабардова). Це зумовило змістовну відповідність анкети досліджуваній проблематиці та дозволило охопити ключові аспекти особистісної готовності майбутніх психологів.

Авторська анкета включала блоки питань спрямованих на дослідження:

- професійної мотивації та інтересу до діяльності психолога;
- емоційної стійкості та здатності до саморегуляції у стресових ситуаціях;
- комунікативних здібностей та рівня емпатійності;
- рефлексії та схильності до самоаналізу;
- ціннісних орієнтацій та професійної спрямованості особистості;
- професійного самосприйняття.

Збір емпіричних даних здійснювався у дистанційній формі з використанням онлайн-сервісу Google Forms. Такий формат проведення дослідження забезпечив комфорт участі респондентів та зберіг анонімність учасників, що сприяло підвищенню щирості відповідей. Оскільки опитування відбувалось в індивідуальному режимі без безпосереднього контакту з дослідником, то емоційне напруження, як фактор впливу на точність відповідей, було вкрай низьке.

Процес емпіричного дослідження включав кілька послідовних етапів. На першому етапі було здійснено теоретичне опрацювання підходів і роздумів науковців до даної проблематики та підбір психодіагностичного інструментарію

відповідно до мети дослідження. На другому етапі було організовано та проведено опитування студентів, відповідно із використанням обраного інструментарію методик. Третій етап передбачав первинну обробку отриманих даних, що включало систематизацію відповідей респондентів та підрахунок відсоткового розподілу результатів. Заключний етап включав фінальну підготовку матеріалів для подальшого якісного та кількісного аналізу, який представлений у наступному підрозділі.

Методами обробки отриманих даних емпіричного дослідження виступили кількісний аналіз, зокрема відсотковий розподіл відповідей респондентів та методи візуалізації результатів у вигляді діаграм. Це дозволило забезпечити наочність представлених даних та створити основу для подальшої інтерпретації результатів у контексті досліджуваної теми.

Обробка результатів методики К. Замфіра на визначення рівня професійної мотивації, передбачала кількісно-якісний аналіз, відповідно до алгоритму обробки та інтерпретації даних. Це забезпечило валідність і достовірність отриманих кількісних даних та інтерпретації результатів даної методики.

Отже, емпіричне дослідження особистісної готовності майбутніх психологів до здійснення професійної діяльності було організовано відповідно до загальноприйнятих вимог наукового дослідження.

2.2. Аналіз рівня сформованості компонентів особистісної готовності у студентів психологів

За результатами аналізу методики К. Замфіра було встановлено, що у структурі професійної мотивації досліджуваних переважають внутрішні та зовнішні позитивні мотиви. Передусім, найбільш високі показники були зафіксовані за шкалою «задоволення від самого процесу та результату роботи». Так 56% опитуваних оцінили значущість даного мотиву на 4 бали, 40% на 5 балів і лише 4% на 3 бали. Це свідчить про те, що для більшості студентів професія психолога становить джерело особистісного інтересу та професійного

задоволення. Дана тенденція є позитивним показником у контексті професійного становлення, оскільки висока внутрішня мотивація сприяє ефективності професійної активності, емоційній залученості та стійкості до професійних труднощів.

Не менш високі результати були отримані і за показником «прагнення до професійного просування та кар'єрного зростання». Власне, 52% респондентів оцінили цей мотив на 4 бали, а 12% на 5 балів, що може свідчити про наявність у більшості студентів прагнення до професійного самоствердження та досягнення успіху у професійній діяльності. Водночас подібні результати можуть вказувати і на сформованість перспективного бачення власного професійного майбутнього та цілеспрямованості на результат професійної діяльності.

Також достатньо вагомим мотивом для студентів виявилось прагнення до соціального престижу, визнання та поваги з боку інших людей. Так 44% опитаних студентів оцінили значущість даного мотиву на 4 бали і 8% на 5 балів, що складаю більшу частину вибірки і може свідчити про потребу у соціальному схваленні результатів власної професійної діяльності. Це також може свідчити про прагнення особистості до професійного самоствердження та формування позитивного професійного образу.

Разом з тим значна частина респондентів продемонструвала високий рівень орієнтації на матеріальне забезпечення. Зокрема 48% студентів оцінили значущість грошового забезпечення на 4 бали, а 28% на 5 балів, що свідчить про важливість матеріальної стабільності у контексті професійного становлення та самовизначення майбутніх спеціалістів. Така тенденція може бути наслідком сучасної соціально-економічної нестабільності, та показувати підвищену тривогу за матеріальний благоустрій майбутніх спеціалістів. Але тим не менш високий показник даного мотиву може позитивно впливати на прагнення ефективності власної професійної діяльності респондентів та виступати значним стимулом до самовдосконалення.

Водночас емпірично встановлено, що 44% опитуваних оцінили

«прагнення уникнути критики з боку керівництва чи колег» лише на 2 бали, тоді як найвищий показник у 5 балів обрали лише 4% студентів. Це може свідчити про меншу залежність від зовнішнього оцінювання та можливу адекватну оцінку власних здібностей, тобто внутрішню впевненість опитуваних.

Однак результати отримані за шкалою «прагнення уникнути можливих покарань чи неприємностей» мали дещо інші показники. Так 44% опитуваних оцінили значимість даного мотиву на 4 бали, а 16% на 5 балів, що вказує на високе усвідомлення відповідальності обраної професії. Також це може свідчити про наявність внутрішньої тривожності або страху професійної помилки та невпевненості студентів у власних професійних можливостях.

У контексті дослідження особистісної готовності студентів до здійснення професійної діяльності психологічного фаху, важливо зазначити, що мотив повної самореалізації саме в цій діяльності мав неоднозначний результат. Зокрема, 36% респондентів оцінили значущість даного мотива на 3 бали, 20% на 2 бали, і лише 24% на 4 бали та 12% на 5 балів (Рис.1). Це дає змогу стверджувати, що більшість опитаних студентів можуть мати невпевненість у власному професійному виборі, а також недостатній рівень сформованості професійної ідентичності та впевненості.

Мотив повної самореалізації саме у обраній сфері

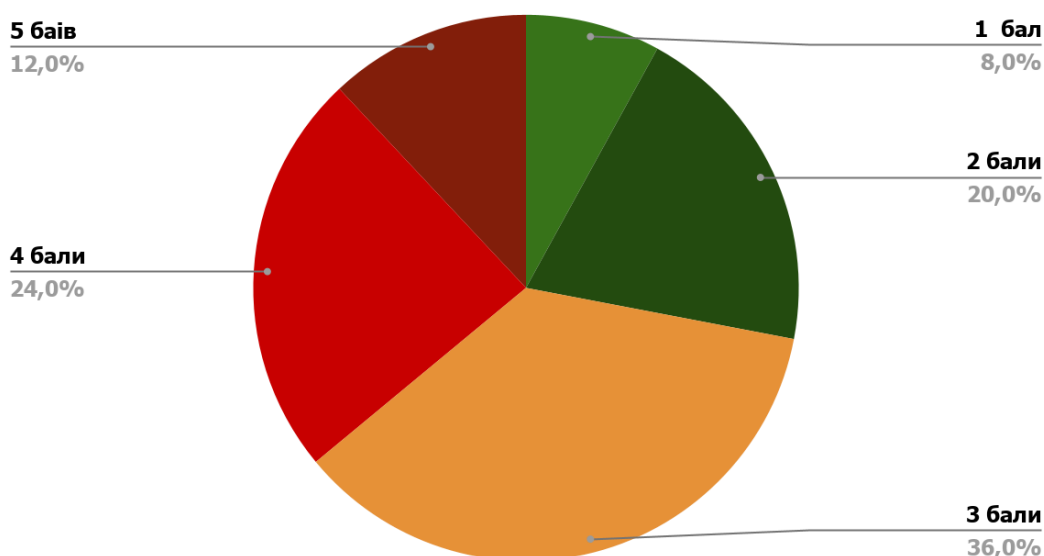

Рис.21 Показники мотиву повної самореалізації респондентів у обраній сфері

Отже результати дослідження професійної мотивації студентів-психологів показали переважання внутрішніх мотивів та зовнішніх позитивних стимулів над зовнішньою негативною мотивацією. Це показує високий рівень зацікавленості у професійній діяльності, прагнення до самореалізації, професійного визначення та кар'єрного зростання, а також матеріальної стабільності. Разом з тим у частини респондентів простежується ознаки тривожності щодо майбутньої професійної діяльності, що може бути пов'язано, як із соціальними, так і з психологічними детермінантами формування особистісної готовності.

Для більш детального розгляду сформованості компонентів особистісної готовності майбутніх психологів, доцільно звернути увагу на результати авторського анкетування (Додаток А). Дана анкета спрямована на комплексне визначення рівня сформованості таких компонентів особистісної готовності спеціалістів до професійної діяльності, як: мотиваційний, емоційно-вольовий, комунікативний та рефлексивний. Отримані результати детальніше простежити особливості професійного самосприйняття, суб'єктивного бачення власного професійного розвитку та рівень психологічної готовності опитуваних студентів.

За результатами соціально-демографічних характеристик анкетування встановлено, що більшість респондентів перебувають у віковому діапазоні 21 року-84%, тоді як 12% студентів мають 20 років і лише 4% - 22 роки. Це свідчить про відносну вікову однорідність досліджуваної групи, що дозволяє мінімізувати вплив вікових особливостей на результати дослідження. Щодо гендерного розподілу, переважну частину респондентів становили жінки- 96%, тоді як 4% опитуваних зазначили іншу гендерну ідентичність. Зазначена тенденція є цілком очікуваною, оскільки подібний розподіл є характерним для спеціальності «Психологія», де традиційно переважає жіноча стать.

У межах дослідження професійної мотивації та спрямованості студентів було встановлено, що 80% респондентів відчувають інтерес до професії психолога. Це свідчить про високий рівень професійної зацікавленості та

позитивного ставлення до майбутньої професійної діяльності. Однак 20% опитуваних зазначили відсутність вираженого інтересу до даної професії, що може бути пов'язано безпосередньо з певними сумнівами щодо професійного самовизначення та недостатньою відповідністю між особистісними очікуваннями і реальним змістом професійної діяльності.

Аналогічна динаміка результатів простежується і щодо задоволення процесом вивчення психології. Зокрема, 68% опитуваних зазначили, що відчують задоволення від процесу вивчення психологічних дисциплін, тоді як 32% дали негативну відповідь. Отримані показники, ймовірно, свідчать про те, що попри загальний інтерес до набуття навичок обраної професії, частина студентів може відчувати емоційне виснаження, втрату навчальної мотивації або ж невідповідність власних очікувань щодо професійної підготовки реальному освітньому процесу.

Особливу увагу, у контексті професійно-особистісної готовності, привертають результати питання впевненості у правильності вибору професії. Адже лише 36% студентів зазначили, що впевнені у власному професійному виборі, тоді як 64% опитаних висловили певні сумніви щодо даного питання (Рис.2). Такі результати можуть свідчити про недостатню сформованість професійної ідентичності, внутрішню невпевненість, підвищену тривожність щодо майбутньої професійної діяльності або ж емоційне виснаження та страх оцінки. Проте варто зазначити, що подібні переживання є поширеними серед студентів, які знаходяться на завершальному етапі навчання, оскільки саме в цей період відбувається переоцінка власних професійних можливостей та цінностей, а також усвідомлення рівня професійної відповідальності.

Впевненість у правильності вибору професії

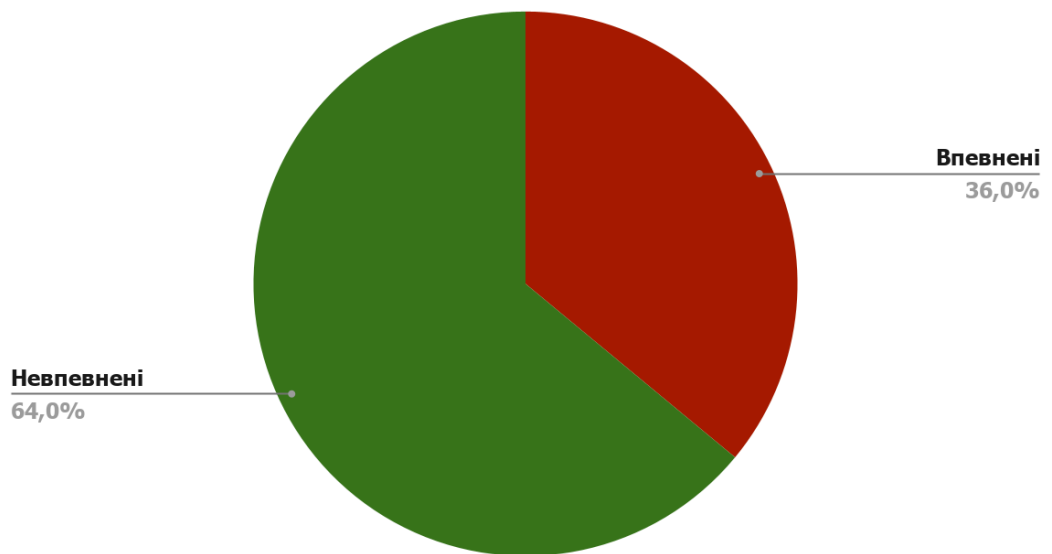

Рис.2 Розподіл відповідей студентів щодо впевненості у правильності професійного вибору

У межах дослідження комунікативного компонента було встановлено, що 68% опитуваних легко встановлюють контакт з новими людьми, а 32% відчують певні складнощі у процесі міжособистісної взаємодії. Дані результати дозволяють простежити достатній рівень розвитку комунікативних здібностей у більшій частині респондентів, що є важливою навичкою у професійній діяльності психолога. Водночас частина студентів може мати підвищену соціальну тривожність або інші труднощі у встановленні нових соціальних контактів.

До того ж 88% студентів зазначили, що їм комфортно підтримувати людей у складних життєвих ситуаціях, що свідчить про гуманістичну спрямованість емпатійність та готовність до емоційного контакту опитуваних з іншими людьми. Разом з тим 84% респондентів вказали, що їм легко зрозуміти емоційний стан інших людей, а 72% підтвердили власну здатність до співпереживання. Дані результати вказують на достатньо високий рівень розвитку емпатійних та комунікативних здібностей, які є одними з ключових професійних якостей для професії психолога.

Водночас 20% опитуваних студентів зазначили, що здатні співпереживати

переважно близьким їм людям. Це може свідчити про вибірковий характер емпатійного реагування або ж певні труднощі у підтриманні емоційного контакту під час особистісної взаємодії, а також можливий інтровертований тип особистості взаємодії із зовнішнім світом.

Аналіз результатів емоційно-вольового компонента, а саме рівня здатності до саморегуляції, показав певну неоднозначність отриманих даних. Так, лише 48% респондентів зазначили, що здатні спокійно реагувати на критику, тоді як 50% опитуваних обрали відповідь «інколи». Такі дані можуть свідчити про недостатню емоційну стійкість частини студентів та підвищену чутливість до зовнішнього оцінювання.

Схожа тенденція простежується і щодо здатності зберігати спокій у стресових ситуаціях. Лише 36% опитуваних дали позитивну відповідь, тоді як 52% студентів зазначили ситуативний характер власної емоційної стабільності (Рис.3). До того ж 48% респондентів повідомили про труднощі з емоційним відновленням після психоемоційного напруження. Це може свідчити про недостатню сформованість навичок емоційної саморегуляції та ризик емоційного виснаження або ж вигорання в умовах професійного навантаження.

Здатність зберігати спокій у стресових ситуаціях

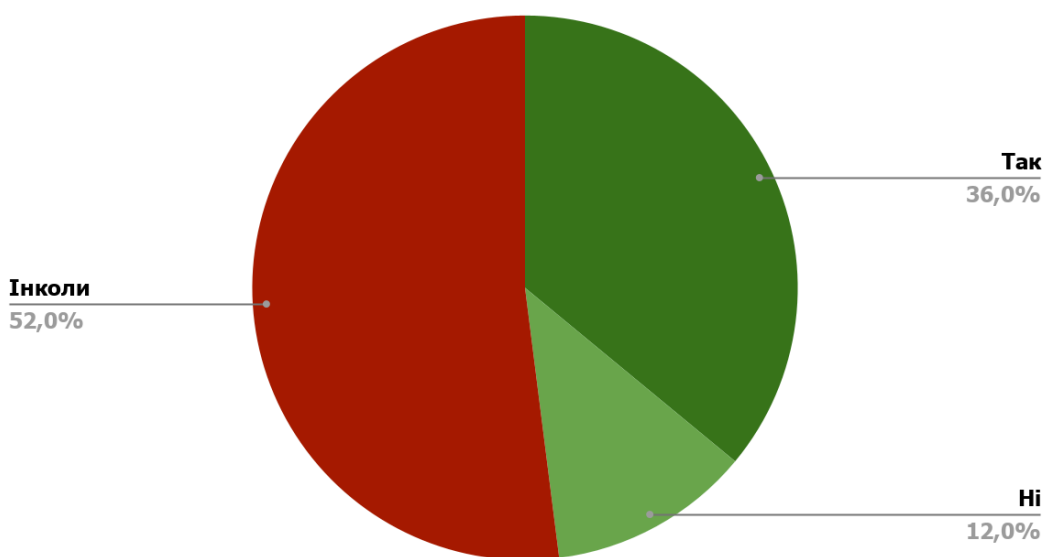

Рис.3 Розподіл відповідей студентів щодо власної здатності зберігати спокій у стресових ситуаціях.

Дослідження рефлексивного компонента встановило, що 52% респондентів періодично аналізують власну поведінку та вчинки, 36% - зазначили, що роблять це регулярно. Це свідчить про наявність у більшості студентів схильності до самоаналізу та самоспостереження, що є важливим для розвитку рефлексії. Крім того, 84% студентів прагнуть зрозуміти власні сильні та слабкі сторони, а 64% - зазначили власну готовність до змін для покращення професійної діяльності. Отримані результати можуть вказувати на сформованість потреби у професійному самовдосконаленні та достатній рівень розвитку рефлексивної спрямованості опитуваних.

Не менш важливим є те, що 60% студентів зазначили, що їхні особисті цінності повністю збігаються з професійними ціннісними орієнтаціями, а 28% - вказали лише на частковий збіг. Дані результати можуть свідчити про процес активного професійного самовизначення та поступове формування системи професійних цінностей.

При дослідженні суб'єктивної думки студентів про власний рівень особистісної готовності до професійної діяльності, вагома частина оцінила себе на 5-8 балів за десятибальною шкалою (Рис. 4). При цьому найбільш поширеним показником стала оцінка у 6 балів, що дозволяє стверджувати про переважно середній рівень суб'єктивної професійної готовності. Тим не менш, наявність низьких самооцінок власної готовності у частини респондентів може свідчити про внутрішню та професійну невпевненість або ж страх професійної помилки.

Суб'єктивний рівень оцінки власної особистісної готвності

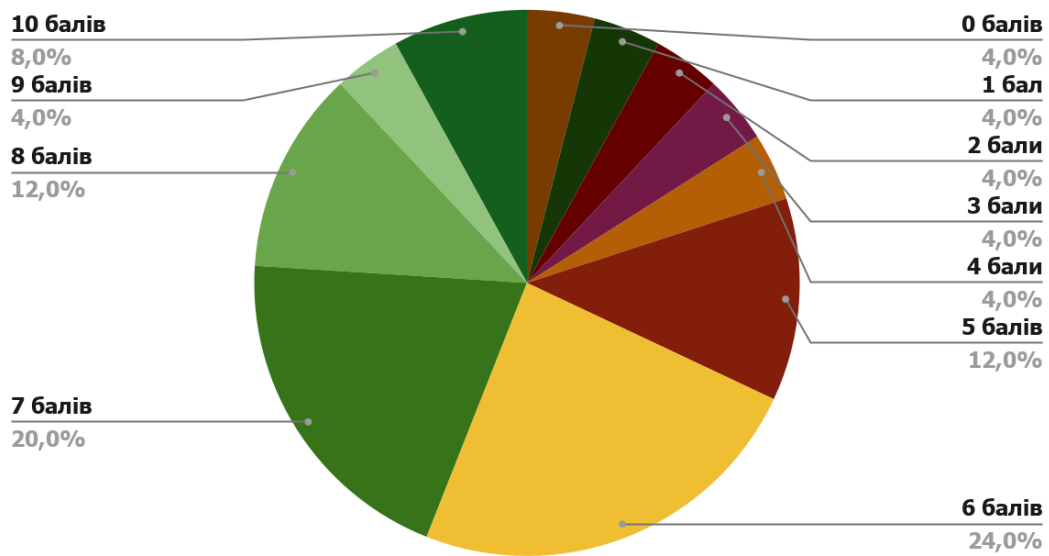

Рис.4 Розподіл відповідей студентів щодо суб'єктивної оцінки власного рівня особистісної готвності.

Аналіз відповідей на відкрите питання щодо суб'єктивної думки основного детермінанту власної професійно-особистісної готвності показав, що студенти виділяють практичний досвід, впевненість, особистісні особливості, цілеспрямованість та психічний стан. Достатньо часто студенти згадували страх помилки та безпосередньої шкоди клієнту, а також внутрішню невпевненість. Це свідчить про усвідомлення опитаних студентів рівня відповідальності та складності майбутньої професійної діяльності.

Загалом результати дослідження свідчать про переважно середній рівень професійно-особистісної готвності респондентів до майбутньої професійної діяльності. Це є цілком очікуваним для студентів, що знаходяться на завершальному етапі навчання, адже саме цей етап є фундаментально важливим для професійного становлення.

2.3. Рекомендації розвитку особистісної готвності у процесі підготовки психологів

Здійснене емпіричне дослідження дало змогу виявити, що особистісна готвність майбутніх психологів характеризується нерівномірним рівнем

сформованості окремих компонентів. Так, у більшості студентів було виявлено достатній рівень розвитку професійної мотивації, емпатійності, рефлексивності та комунікативних навичок. Однак частина респондентів продемонструвала труднощі у сфері емоційної регуляції, стресостійкості, професійної впевненості та власної професійної компетентності. У зв'язку з цим важливого значення набуває створення ефективних та комфортних умов розвитку особистісної готовності майбутніх психологів безпосередньо у процесі професійної підготовки.

Однією з основних умов розвитку професійної готовності студентів-психологів є практичний досвід у реальних умовах роботи. За даними проведеного емпіричного дослідження, значна кількість майбутніх фахівців пов'язує власну професійну готовність саме з наявністю практичних навичок та впевненістю у можливості застосовувати теоретичні знання у професійних реаліях. Саме тому, доцільним буде збільшення кількості тренінгових форм роботи, аналізу психологічних кейсів та моделювання професійних ситуацій у процесі навчання з безпосереднім залученням студентів. Такі форми роботи сприятимуть не лише розвитку професійних практичних компетентностей, але й зниженню рівня професійної тривожності майбутніх спеціалістів.

Також важливим у процесі професійної підготовки майбутніх психологів є використання активних методів навчання таких як: психодрама, групові дискусії та ситуативного моделювання консультативної взаємодії. Це дозволить студентам поступово адаптуватись до майбутньої професійної ролі, навички професійного спілкування та сформуванню впевненості у власних можливостях. До того ж такі методи навчання сприяють гнучкості мислення, покращенню комунікативних здібностей, розвитку емоційного інтелекту та критичного мислення, а також допомагають знизити рівень соціальної тривожності.

Зважаючи на результати дослідження емоційно-вольового компонента особистісної готовності, суттєве значення набуває розвиток емоційної саморегуляції та стресостійкості студентів. Тому доцільним є включення до

освітнього процесу спеціальних тренінгових програм, спрямованих на розвиток емоційного інтелекту, саморефлексії, навичок подолання тривожності та емоційного виснаження. Крім того можна створювати ресурсні центри або ж кімнати у межах університету, які будуть корисні студентам всіх спеціальностей, зокрема і психологам.

Не менш важливого значення набуває розвиток професійної впевненості майбутніх фахівців. Значна частина студентів, за результатами анкетування, зазначала страх професійної помилки та невпевненість у власній компетентності, як основний детермінант професійного становлення. У зв'язку з цим важливим є створення або ж розвиток ресурсного центру, що виступатиме безпечним середовищем самопізнання. Це сприятиме психологічній безпеці студентів, і як наслідок зменшенню тривожності, страху негативного оцінювання та розвитку внутрішньої мотивації і впевненості студентів.

Особливо актуальним є впровадження супервізії у процес професійної підготовки майбутніх психологів, що дозволить студентам ефективно розвинути навички самоаналізу та рефлексивності. Також це сприятиме розвитку професійної самосвідомості та більш усвідомленому формуванню професійної позиції майбутніх спеціалістів.

Разом з тим критично важливо враховувати, що процес формування особистісної готовності майбутніх спеціалістів має індивідуальний характер. Саме тому у процесі професійної підготовки необхідно враховувати індивідуально-психологічні особливості студентів, рівень їхньої емоційної чутливості та комунікативного комфорту. Це дозволить створити більш сприятливі умови для професійного та особистісного розвитку майбутніх спеціалістів, а також уникнути дидактогенії.

Зважаючи на вищевикладене, розвиток особистісної готовності майбутніх психологів повинен здійснюватись комплексно та бути інтегрованим безпосередньо у освітній процес професійної підготовки. Поєднання практико орієнтованого навчання, тренінгових форм роботи, супервізії та створення комфортного освітнього середовища сприятиме формуванню професійно

компетентного та психологічно стійкого фахівця.

ВИСНОВКИ

Зміст кваліфікаційної роботи відображає результати теоретичного та емпіричного дослідження детермінантів особистісної готовності майбутніх психологів до професійної діяльності. Актуальність даної тематики зумовлена зростанням вимог до професійної компетентності психологів, готовності до взаємодії з іншими людьми та загальним попитом на кваліфікованих спеціалістів даного напрямку роботи в умовах сучасних соціокультурних змін.

У ході дослідження було здійснено теоретико-методологічний аналіз літератури, що розглядала проблематику професійного становлення та професійно-особистісної готовності психологів. Встановлено, що поняття особистісної готовності розглядається науковцями як складне інтегративне багатокomпонентне утворення, яке поєднує мотиваційні, когнітивні, емоційно-вольові, комунікативні та рефлексивні характеристики особистості. Також виявлено, що формування особистісної готовності відбувається безпосередньо у процесі професійної підготовки та значною мірою залежить від психологічних особливостей особистості, соціально-професійних умов навчання, а також має переважно індивідуалізований характер.

Під час теоретичного вивчення даної проблематики було проаналізовано структуру основних детермінантів особистісної готовності майбутніх спеціалістів психологічного фаху. З'ясовано, що має комплексний характер та включає взаємопов'язані компоненти, кожен з яких виконує окрему функцію у процесі професійного становлення. Тим не менш варто зазначити що кожен з цих компонентів не є взаємозамінним, оскільки недостатній рівень розвитку одного з них може негативно впливати на загальну ефективність майбутньої професійної діяльності.

Також у ході роботи було детально розглянуто психологічні та соціально-професійні детермінанти формування особистісної готовності. Встановлено, що важливу роль у професійному становленні фахівця відіграють особливості мотиваційного спрямування, рівень професійної рефлексії,

стресостійкість та здатність до емоційної саморегуляції, комунікативні здібності, здатність до професійного саморозвитку, а також особливості практичної підготовки та психологічний клімат у закладі вищої освіти.

У межах емпіричного дослідження було вивчено особливості сформованості компонентів особистісної готовності респондентів. Особливу увагу у дослідженні було надано професійній мотивації, як основному інтенсифікатору професійного розвитку. Для цього було використано методiku на визначення професійної мотивації К. Замфіра у модифікації А. Реана, та авторське анкетування. За результатами методики встановлено переважання внутрішньої мотивації та зовнішньо позитивної мотивації над зовнішньо негативною мотивацією, що свідчить про достатній рівень професійної зацікавленості та прагнення до самореалізації досліджуваних студентів.

Результати авторського анкетування показали, що більшість студентів демонструють достатній рівень розвитку комунікативних здібностей, емпатійності та професійної мотивації. Разом з тим у частині студентів було виявлено труднощі, пов'язані з емоційною саморегуляцією, професійною впевненістю, страхом помилки та недостатньою сформованістю професійної ідентичності. Дані результати свідчать про те, що процес професійного становлення майбутніх психологів має індивідуальний характер та певною мірою залежить від особистісних особливостей студентів, рівня їхньої емоційної стійкості та здатності до професійної саморефлексії.

На основі результатів емпіричного дослідження було розроблено практичні рекомендації щодо розвитку особистісної готовності майбутніх психологів безпосередньо у процесі їхньої професійної підготовки. Встановлено доцільність використання практико орієнтованого навчання, тренінгів, супервізії, розвиток комунікативних навичок, рефлексії та емоційної саморегуляції студентів. Важливого значення набуває і створення сприятливого психологічного клімату та підтримуючого освітнього середовища у закладах вищої освіти, для мінімізації ризику дидактогенії.

Таким чином, результати проведеного дослідження підтверджують, що

особистісна готовність майбутніх психологів є багатокомпонентним та динамічним утворенням, формування якого залежить від комплексного поєднання психологічних та соціально-професійних детермінантів. Ефективний розвиток особистісної готовності можливий лише за умови комплексного поєднання професійної підготовки, особистісного саморозвитку та створення сприятливих умов професійного становлення майбутнього спеціаліста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мороз Л. І., Діхтяренко С. Ю. Особистісні детермінанти готовності студентів-психологів до здійснення професійної кар'єри. Вісник Національного університету оборони України. 2022. №3 (67). С. 89–92.
2. Варіна Г. Б. Професійна стійкість майбутнього практичного психолога: шляхи та методи формування. Проблеми сучасної психології. 2014. Вип. 24. С. 90–93.
3. Лазарук А. Ф. Програма емпіричного дослідження аксіопсихологічних детермінант вчинку самовизначення майбутніх психологів. Психологія і суспільство. 2025. №2. С. 169–172.
4. Калюжна Ю. І. Розвиток готовності до професійної праці майбутніх психологів у навчальному процесі. Психологія і особистість. 2023. №2 (24). С. 21–22.
5. Антонова Н. О. Психологічні детермінанти готовності до професійної діяльності психолога. Науковий вісник МДУ ім. В. О. Сухомлинського. Психологічні науки. 2011. Т. 2, вип. 6. С. 20–24.
6. Байбекова Н. Р. Формування готовності майбутніх психологів до консультативної роботи. Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Психологія. 2013. №4. С. 38–41.
7. Богдан Л. М. Психологічна готовність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців. Актуальні проблеми психології. 2016. Т. XI, вип. 14. С. 5–13.
8. Даниленко Н. В. Формування професійно важливих якостей студентів-психологів. Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Психологія. 2015. Вип. 50. С. 47–53.
9. Литвиненко І. С. Особистісний аспект професійного становлення студентів-психологів. Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Психологія. 2014. Т. 19, вип. 1 (31). С. 186–194.
10. Низовець-Кропта О. А. Інтерактивні методи навчання у підготовці

- психологів. Український психолого-педагогічний науковий збірник. 2016. №9. С. 94–98.
11. Шевченко Н. Ф. Становлення професійної свідомості практичних психологів. Київ : Міленіум, 2005. 312 с.
 12. Шолох О. А. Формування особистісної готовності майбутніх психологів. Вісник ЧНПУ. Педагогічні науки. 2018. Вип. 150. С. 162–166.
 13. Волошина В. В. Аксіоідентичність як детермінанта професійної підготовки. Психологія та психосоціальні інтервенції. 2018. Т. 1. С. 31–32.
 14. Столярчук О., Сергеевкова О. Формування психологічної готовності студентів. Гуманітаріум. 2019. Т. 42. Вип. 1. С. 1–10.
 15. Спиця Н. В. Психологічна готовність студентів-психологів в умовах війни. Габітус. 2025. Вип. 73. С. 228–230.
 16. Комар Т., Горенко М. Психологічні особливості готовності майбутніх психологів. Психологічний журнал. 2023. №3. С. 25–31.
 17. Шахов В. В. (ред.). Психологічні аспекти проектування особистістю власного майбутнього. Київ : МДУ, 2025.
 18. Марценюк М. О. Особливості професійної та особистісної готовності психолога. Мукачево : МДУ. 2019. С. 369–370.
 19. Черепехіна О. А. Формування професіоналізму майбутніх психологів. Історія педагогіки. 2011. Вип. 15. С. 373–380.
 20. Кириленко О. Психологічні детермінанти професійного стресу. Автореф. дис. канд. психол. наук. Київ, 2007.
 21. Професійне становлення особистості: психологічні детермінанти. Мукачево : МДУ, 2023. 207 с.
 22. Бубряк Т. Ю. Проблема мотивації вибору професії психолога. Проблеми сучасної психології. 2013. №19. С. 45–49.
 23. Барчі Б. В. Суб'єктність у професійному розвитку особистості. Проблеми професійного становлення особистості. 2018. С. 196–198.
 24. Барчі Б. В. Професійне становлення особистості. Освіта і наука. 2018. №24(1). С. 50–55.

25. Барчій М., Воронова О. Професійна і особистісна зрілість. Вісник НУОУ. 2019. №3 (53). С. 40–44.
26. Методика мотивації професійної діяльності К. Замфіра (модифікація А. Реана). URL: <https://studfile.net/preview/10038528/page:15/> (дата звернення: 22.05.2026).
27. Shelenkova N., Mishchenko M. The study of future psychologists' personal potential in the process of their professional development. *Science and Education*. 2018. Issue 5–6.
28. Korablina E. P., Lisovskaya N. B., Pashkin S. B., Shingaev S. M. Psychological readiness for professional activity of future psychologists. In: *The European Proceedings of Social & Behavioural Sciences (EpSBS)*. 2019. DOI: <https://doi.org/10.15405/epsbs.2019.12.51>
29. Borzenko O. V., Sokhranov-Preobrazhensky V. V., Donina O. I., Aryabkina I. V. The study of readiness of future teacher-psychologists to sense-making professional activities. 2019. Published 30.09.2019.

Додатки

ДОДАТКИ

Додаток А

Вітаю! Це анонімне опитування для дипломної роботи «Детермінанти особистісної готовності майбутнього психолога». Заповнення займе 7–10 хв. Участь добровільна, відповіді анонімні. Якщо погоджуєшся, переходь далі. Дякую за участь!

• Вік: __

• Стать:

Жінка

Чоловік

Інше / не вказую

• Чи відчуваєте ви інтерес до професії психолога?

так

ні

• Чи приносить вам задоволення вивчення психології?

так

ні

• Чи впевнені ви у правильності вибору своєї професії?

так

ні

• Чи легко вам встановлювати контакт з новими людьми?

так

ні

• Чи комфортно вам підтримувати людей у складних

ситуаціях? о так

о ні

•Чи здатні ви спокійно реагувати на критику?

о так

о ні

о інколи

•Чи здатні ви зберігати спокій у стресових

ситуаціях? о так

о ні

о інколи

•Чи швидко ви відновлюєтесь після емоційного

напруження? о так

о ні

•Чи легко вам зрозуміти емоційний стан інших

людей? о так

о ні

•Чи здатні ви співпереживати іншим людям?

о так

о ні

о тільки близьким

•Чи часто ви аналізуєте власну поведінку?

о так

о ні

о інколи

•Чи прагнете ви зрозуміти свої сильні та слабкі сторони?

о так

о ні

•Чи готові ви змінюватися заради професійного розвитку?

о так

о ні

•Чи збігаються ваші особисті цінності з цінностями професії

психолога? о так

о ні

о деякі

•Чи здатні ви брати відповідальність за власні рішення?

о так

о ні

•Як би ви оцінили свій рівень особистісної готовності до професійної діяльності за 10-бальною шкалою? _____

•Що, на вашу думку, найбільше впливає на вашу готовність до здійснення професійної діяльності? _____

Анкета розроблена автором дослідження з урахуванням теоретичних підходів до вивчення особистісної готовності майбутніх психологів.